

**L'Arxiu Montserrat Tarradellas  
i Macià i l'Arxiu de la Casa Ducal  
de Medinaceli a Catalunya,  
al monestir de Poblet**

Montserrat Catalan Benavent

# ● L'Arxiu Montserrat Tarradellas ● i Macià i l'Arxiu de la Casa Ducal ● de Medinaceli a Catalunya, ● al monestir de Poblet

● Montserrat Catalan Benavent

● Monestir de Poblet

● 43448 La Conca de Barberà

**Paraules clau:** arxivística, arxius institucionals, arxius patrimonials

A l'angle sud-oest de les muralles de Pere III, fora de l'antiga clausura monàstica del monestir de Santa Maria de Poblet, es troba l'edifici del Palau Nou de l'Abat, construït entre el segle XVI (1591) i les darreries del XVIII (1776) i destruït el 1835. Aquest palau fou objecte d'una radical reconstrucció a finals dels anys vuitanta del segle XX duta a terme per la Conselleria de Cultura de la Generalitat de Catalunya. L'ala meridional es va adaptar per conservar primer l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià i, més tard, l'Arxiu de la Casa Ducal de Medinaceli a Catalunya.

El fet que es trobin junts per consultar els arxius anteriorment esmentats permet conèixer als investigadors la llarga i memorable història del nostre país. Sempre s'ha trobat en la vida de la comunitat cistercenca la tolerància, el respecte i la voluntat d'arribar a un acord per aprofundir en les nostres arrels.

L'interès que, per a Catalunya, comporta la documentació catalana que conté l'Arxiu de la Casa Ducal és evident quan s'observa que es tracta d'un conjunt molt complet d'arxius nobiliaris de les famílies més antigues i representatives de la Catalunya medieval i, alhora, dels primitius comtats catalans sobirans. El conjunt documental, que es disposa en microfilm, prové de tres grans grups d'arxius:

1. Arxiu de la Casa Sogorb-Cardona
2. Arxiu de la Casa d'Aitona
3. Arxiu de Camarasa

Les tipologies documentals que tenen tots aquests fons són les típiques que es troben a molts altres arxius patrimonials: títols de propietat, testaments, llibres de comptabilitat, censos de pagaments dels parcers, censos patrimonials nobiliaris, privilegis atorgats o rebuts, correspondència, etc. Documents que formen part del patrimoni cultural i que són d'indubtable valor per estudiar i conèixer el nostre passat col·lectiu.

Pel que fa a l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià, el dia 23 de març del 1980, es va dur a terme l'acte simbòlic de cessió i acceptació del fons documental del president Tarradellas al monestir de Poblet. Hi eren presents les personalitats

que representaven el conjunt dels pobles de la Corona d'Aragó i Navarra, un fet transcendental, perquè era la primera vegada que, després de segles, es reunien sota el signe d'una noble i ferma voluntat d'afirmar encara més la nostra vella i gloriosa història.

El 31 de desembre del 1981, el president de la Generalitat de Catalunya des del 1954 fins al 1980, el M. H. Sr. Josep Tarradellas i Joan (1899-1988), féu donació efectiva del seu arxiu personal al monestir de Poblet. Amb la seva esposa Antònia Macià, van decidir donar a l'Arxiu el nom de la seva filla, Montserrat Tarradellas i Macià (1928-1984).

L'òrgan de govern que vetlla per l'Arxiu és el Patronat del mateix nom, integrat per vint-i-dos membres. Onze membres representants de la família Tarradellas, nomenats per Josep Tarradellas i Macià, i onze per la comunitat monàstica, designats pel pare abat, actualment Josep Alegre i Vilas.

La totalitat de l'Arxiu fou cedit al monestir de Poblet en concepte de dipòsit mentre visquessin el M. H. Sr. Josep Tarradellas i Joan i la seva esposa Antònia Macià. Quan van morir, la comunitat monàstica va passar a ser la propietària dels béns dipositats, amb les seves obligacions inherents.

Al president Tarradellas li va produir una immensa satisfacció el fet d'haver aplegat en aquest monestir de Poblet el testimoni escrit d'aquests últims setanta anys de la seva vida al servei de Catalunya, perquè estava segur que serien un referent simbòlic i de consulta obligada per als historiadors interessats en aquesta etapa de la nostra història més recent, tractada algunes vegades amb diferències profundes de criteri i altres amb les ambicions més nobles.

Durant el seu exili va guardar, amb devoció, documents de tota mena, que va conservar escrupolosament. Si va poder realitzar aquest seu propòsit fou, en gran part, gràcies als seus pares, Salvador Tarradellas i Rovira i Casilda Joan i Julià, que, en els moments en què Europa patia els estralls de la II Guerra Mundial, van saber guardar amb gran cura dintre de bidons de benzina i amb mantes sota les terres de Saint-Martin-le-Beau aquest testimoniatge d'una etapa de la nostra història. Em plau descriure aquests fets com a homenatge a la seva fidelitat a Catalunya i a la nostra primera institució nacional.

Dissortadament, a Catalunya i als altres pobles d'Espanya, la documentació dels protagonistes dels esdeveniments que han passat en el transcurs del segle xx es pot dir que és escassa. Els homes que més havien participat en la vida de l'Estat i que més responsabilitats van tenir en el govern del país generalment no han deixat testimonis ni de les seves actuacions ni de les dels altres.

L'Arxiu està classificat d'acord amb els quatre períodes més significatius de la vida del president Tarradellas:

- Sèrie 1: fins a l'any 1939
- Sèrie 2: exili (1939-1977)
- Sèrie 3: presidència de la Generalitat (1977-1980)
- Sèrie 4: a partir del 1980



*Façana del Palau de l'Abat.*

Darrerament hi hem afegit tres noves sèries no cronològiques:

- Sèrie 5: Antònia Macià de Tarradellas
- Sèrie 6: Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
- Sèrie 7: Fons auxiliars

Cada sèrie està dividida en les següents seccions: política, església, personal, hemeroteca, reproduccions, biblioteca, donacions i diversos.

L'Arxiu disposa d'una base de dades molt rellevant pel que fa al període de joventut nacionalista del president Tarradellas (La Falç), els anys trenta (la

República i la Guerra Civil), l'exili i la recuperació de la nostra institució nacional, de l'any 1977 al 1980.

La biblioteca personal que al llarg de la seva vida va reunir el president Tarradellas consta aproximadament d'onze mil llibres, dels quals mil cinc-cents vint-i-set estan dedicats pel seu autor.

Pel que fa a publicacions, l'Arxiu en conserva sis mil trenta-cinc, amb sis-cents trenta-set títols diferents, classificats per ordre alfabètic i cronològic.

El fons gràfic de l'Arxiu abraça un període molt ampli, que va des de l'any 1904 fins a les darreres aparicions públiques de la senyora Antònia Macià de Tarradellas. Cal remarcar les mil vuitanta-dues fotografies amb imatges de les indústries de guerra. Del període 1930-1939 hi ha molt material inèdit que recull els principals esdeveniments de l'època. De l'exili cal destacar les imatges de la retirada a França, les reunions d'ERC, viatges del president Tarradellas a Amèrica del Sud, escenes quotidianes de la vida privada del president a Saint-Martin-le-Beau i, des de la mort del general Franco, visites de persones de l'interior i una sèrie molt àmplia del seu primer viatge a Madrid, el juny del 1977, fins al seu retorn a Catalunya. Del període 1977-1980 hi ha un recull diari de tots els actes que van tenir lloc en aquella etapa.

El total del fons d'imatges de l'Arxiu és de trenta-tres mil vuit-centes quaranta-quatre fotografies.

Per poder tenir accés a l'Arxiu, els historiadors han d'adreçar-se a l'abat de Poblet, indicar el fons que volen consultar i la finalitat de la seva recerca i, posteriorment, un cop estudiada la seva petició, reben per escrit la corresponent

autorització del Consell Executiu del Patronat, que està format pel mateix pare abat, Josep Tarradellas i Macià i el doctor Josep M. Bricall.

## Donacions

En els darrers anys l'Arxiu ha incrementat amb les següents noves donacions:

1. Fons documental del general Domènec Batet (1872-1937). Cedit per la seva família.
2. Fons documental d'Andreu Cortines (1909-1989), col·laborador personal del president Tarradellas a l'exili. Cedit per la seva família.
3. Fons documental de Joan Rodríguez Papasseit, delegat de la Generalitat republicana a Tarragona durant la Guerra Civil. Cedit per ell mateix.
4. Fons documental de Lluís Gausachs i Raimon, secretari particular de la presidència de la Generalitat de Catalunya a l'exili des del 1954 fins al maig del 1980. Cedit per ell mateix.
5. Fons documental d'Antoni Andreu i Abelló (1938-1956). Cedit per la seva família.
6. Fons documental de Víctor Torres i Perenya, secretari general de la Presidència de la Generalitat de Catalunya del govern Irla. Cedit per ell mateix.
7. Fons documental de Maria Carme Sedó i Vallvé. Cedit per ella mateixa.
8. Fons documental de les activitats professionals i polítiques de Manuel Ortínez i Murt. Cedit per la seva família.
9. Fons documental de Romà Planas i Miró. Cedit per la seva família.
10. Fons documental del PSUC (fins al 1939). Cedit per la Diputació de Barcelona.
11. Fons documental de Josep Munté. Cedit per ell mateix.
12. Fons documental del Govern suís (1942-1945). En fotocòpia, cedit per Josep Tarradellas i Macià.
13. Fons documental de Josep Puig i Tost. Cedit per la seva vídua Isabel Calaf.
14. Fons gràfic d'Eugeni Castelló (1980-1993). Cedit per ell mateix.
15. Fons documental de Felip Calvet. Cedit per la seva vídua M. Teresa Rovira.
16. Fons documental de M. Lluïsa Teixidor i Macià. Cedit per ella mateixa.
17. Donació del treball d'investigació fet per Phryné Pigenet sobre els nens de la Guerra Civil espanyola (nascuts entre 1925 i 1940).
18. Fons documental sobre la Falange Española de Llorenç Cuffi i Canadell. Cedit per la seva família.
19. Fons documental de Josep Pons i Garlandí. Cedit pel seu nebot Josep Poca.
20. Fons bibliogràfic de Joan Antoni Samaranch. Cedit per ell mateix.

21. Gravacions efectuades per Albert Arbós i Villascargas, en format de vídeo, de les converses amb Josep Tarradellas i Joan i altres personalitats polítiques (1985). Cedit per ell mateix.

22. Fons documental de Ramon Barnils i Folguera (1959-2001). Cedit pels seus fills.

23 Fons bibliogràfic d'Ernest Udina i Abelló. Cedit per la seva vídua Diana Svendsen.

24. Diaris oficials de la província de Tarragona i diaris oficials de la Generalitat de Catalunya des del 1977 fins al 2005. Lliurats per l'ajuntament de Rocafort de Queralt.

25. 115 volums de l'*Enciclopedia Espasa-Calpe* (1920-1996). Donats per Josep M. Montal.

26. Donació del fons documental i d'hemeroteca de Carles Sentís i Anfruns (1934- 2001). Cedit per ell mateix.

27. Fons de publicacions de Joan Torrent. Història de la premsa catalana des de l'any 1713 fins al 2000. Cedit per la seva família.

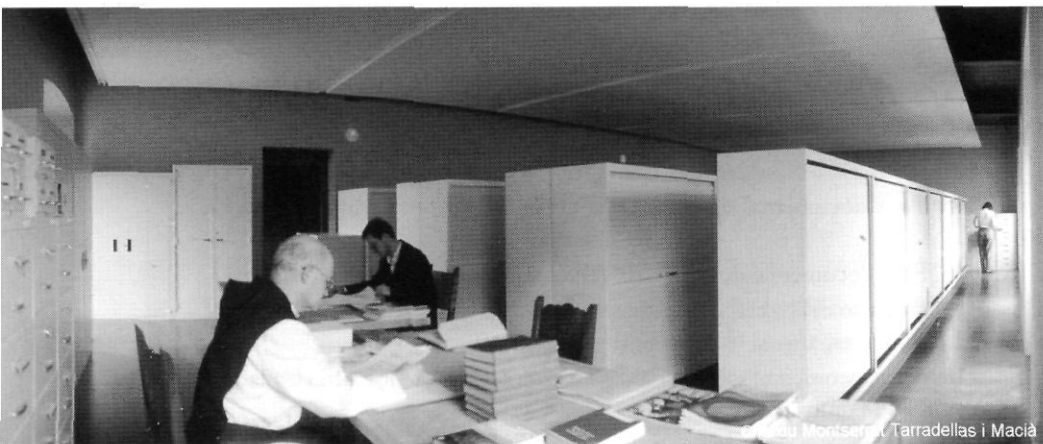
28. Fons documental de l'Honorable Lluís Armet. Cedit per ell mateix.

29. Documentació sobre la Guerra Civil. Cedida pel germà marista Mariano Santamaría.

30. Fons documental de Jaume Ros. Cedit per ell mateix.

31. Fons documental, bibliogràfic i d'hemeroteca d'Alejandro Lerroux. Cedit per Maria Roselló i Lluís Jordà.

32. Documents escrits i vídeo gràfics sobre la Guerra Civil. Cedits per la Diputació de Barcelona.



*Interior de l'Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià.*

33. Documentació sobre les confiscacions de la Generalitat de Catalunya durant la Guerra Civil i articles de Ramon Felipó. Cedit per ell mateix.
34. Fons documental de Josep Fornas. Cedit per ell mateix.
35. Fons bibliogràfics de Jordi Fornas i Martínez. Cedit per ell mateix.
36. Fons documental de Ramon Nogués i Bisset. Cedit per la seva família.

## Pel·lícules

L'any 1985 el president Tarradellas va fer cessió, en concepte de dipòsit, a la Filmoteca de la Generalitat de Catalunya, del següent fons audiovisual:

- "Catalunya Màrtir" (3 rodets)
  - "Terol, jornades de victòria" (1 rodet)
  - "Au secours des enfants d'Euskadi" (2 rodets)
  - Visita dels Reis d'Espanya a l'abadia cistercenca del Monestir de Poblet
- l'any 1976 (1 còpia de 16 mm de 1.393 m)
- Matrimoni Companys (1937)
  - Cervelló (1938)
  - Saint-Germain-en-Laye / Saint Raphael (1938)
  - Indústries de guerra (1) (1938)
  - Indústries de guerra (2) (1938)
  - Brussel·les / Saint-Germain-en-Laye / Saint Raphael (1938-1939)
  - Saint-Germain-en-Laye / Saint Raphael / Cannes (1938-1939)
  - President Irla (1942)
  - Boulouris. Saint Raphael (1942)
  - Primera Comunió a Cannes (maig 1942)
  - Retalls (maig 1942-juny 1948?)
  - Dinar d'acomiadament (febrer 1946)
  - Clos de Mosny (maig 1946)
  - Clos de Mosny (1946)
  - Despatx Bif (1947)
  - Clos de Mosny / Madame Bopp / Bonaventura Gassol (1947)
  - Clos de Mosny (febrer 1947)
  - Clos de Mosny (març 1947)
  - Clos de Mosny (maig 1947)
  - Clos de Mosny (juliol 1947)
  - Clos de Mosny agost 1947)
  - Le Baule (agost 1947)
  - Clos de Mosny (1947-1950?)
  - Londres (juny 1948)
  - París / Clos de Mosny (juny 1948)

- Clos de Mosny (6 d'agost del 1949)
- Mèxic (1952?)
- Clos de Mosny
- Arxiu Montserrat Tarradellas i Macià
- RTVE

Aquest fons audiovisual pot ser consultat a la Filmoteca de Catalunya amb autorització de Josep Tarradellas i Macià o de la persona en qui ell delegui.

## Publicacions

Fins al 2004 l'Arxiu ha publicat quatre volums amb textos inèdits del president Tarradellas:

1. Conferències pronunciades pel M. H. Sr. Josep Tarradellas i Joan, el dia 10 de juliol del 1981, a la Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Santander, i el dia 9 d'octubre del mateix any a l'Ateneu de Maó. Publicat l'any 1996.
2. Declaracions (des del 19 de juliol del 1936 fins al 3 d'abril del 1937). Publicat l'any 1997.
3. Articles, pròlegs i discursos (des del 13 d'abril del 1937 fins al 31 de desembre del 1938). Publicat l'any 1998.
4. Dos mesos i mig al Departament de Cultura. Publicat l'any 1998.

Hi ha en preparació dos nous llibres titulats: *La gestió personal de Josep Tarradellas i Joan al capdavant de les Indústries de Guerra (1936-1938)* i *Crònica diària de la guerra civil espanyola des del 18 de juliol del 1936 fins al 28 de febrer del 1938*. Aquest darrer serà una coedició amb la Generalitat de Catalunya.

Pel que fa a fons i documents, especialment correspondència, de polítics vinculats amb la Conca de Barberà, Camp de Tarragona i Terres de l'Ebre, cal destacar els següents :

- Anton Andreu i Abelló
- Carles Andreu i Abelló
- Josep Andreu i Abelló
- Domènech Batet (general)
- Marcel·lí Domingo i Sanjuan
- Bonaventura Gasso i Rovira
- Ramon Nogués i Biset
- Josep Maria Poblet i Guarro
- Joan Rodríguez i Papasseit
- Rovira i Virgili, Antoni

D'ençà de l'obertura al públic de l'Arxiu han estat nombrosos els investigadors que l'han visitat per cercar informació per a les seves recerques històriques,



principalment historiadors, professors d'universitat, periodistes, doctorands, sobretot de Catalunya, però també d'Aragó, Andalusia, País Basc, Galícia, Castella, i de fora l'Estat, com França, Itàlia o Suïssa.

## Apèndix

A continuació adjuntem a aquestes pàgines la transcripció d'una de les cartes de Josep Andreu i Abelló, com a president de l'Audiència Territorial de Barcelona, en què informa de les gestions que s'han portat a terme sobre el Patrimoni de Catalunya el mes de desembre del 1937.

*D'acord amb el Ministre Irujo que havia dictat l'ordre de 27 d'octubre del 1937, el Conseller de Justícia ordenà que es fes l'inventari dels edificis de caràcter religiós del territori de l'Audiència de Barcelona, el que fou fet. L'informe fet recollint les dades obtingudes pels jutjats municipals i de primera instància comprèn 258 folis i fou tramès pel President de l'Audiència Territorial de Barcelona, Sr. Josep Andreu Abelló, el qual resum aquelles dades en les següents conclusions:*

*La catedral metropolitana de Tarragona està intacta, las de Barcelona y Gerona también; pero se han extraído de ellas con destino a los Museos la Generalidad los objetos de metal precioso y se han cometido lamentables profanaciones. El estado de la catedral de Tortosa es una vergüenza por su abandono y suciedad, las de la Seo de Urgel y Vic han sufrido mucho con el incendio, especialmente en las bóvedas, habiendo perecido las notables pinturas de Sert que decoraban la última.*

*Los Monasterios de Montserrat, Pedralbes, Poblet, Stas. Creus y San Cugat del Vallés están intactos.*

*Se han salvado la mayor parte de los monumentos de valor arqueológico.*

*Un noventa por ciento de las iglesias están destinadas a almacén de productos agrícolas o de la Asociación de Rabassaires de la localidad. En Barcelona las más céntricas y visibles han quedado destruidas por el incendio, especialmente la de Belén y la de Sta. María del Mar, aunque algunas como la del Pino pudieron salvarse. Algunas de la misma ciudad han sido arrasadas por orden del Ayuntamiento. El alcalde de Mataró, en su comunicación al Juzgado de primera instancia de aquella ciudad, da como destruidas las dos grandes iglesias de la población que aun están en pie; pero que él tiene el propósito de derribar empleando la dinamita. Las iglesias de una cierta capacidad sirven de mercado: con este motivo en la de Gandesa se han producido grandes desperfectos. Algunas iglesias sirven de almacén de abonos y algunas de corral, especificándose en las comunicaciones de los Juzgados populares el nombre del particular que las aprovecha en este último caso.*

*La mayor parte de las casas rectorales sirven de albergue de refugiados, en general en poco número, de manera que en algunos pueblos tan solo se albergan en ella dos familias, otras sirven de casa consistorial, las de la Cerdaña y otros pueblos de la frontera de cuartel de carabineros. En otras se han instalado las escuelas o la habitación de la maestra o maestro.*

*Las entidades en cuyo poder están los edificios religiosos son la Generalidad de Cataluña, los Ayuntamientos de los pueblos o la C.N.T. ; son contados los que están en poder de la U.G.T., del Partido Socialista Unificado de Cataluña, del Partido Federal o de la Esquerra Republicana de Cataluña. Aún queda alguno en poder del P.O.U.M.*

*Las ermitas, en las alejadas ocho o doce kilómetros del poblado, fueron incendiadas.*

*En Barcelona fue general el incendio de los edificios religiosos de las barriadas de Las Corts, San Martín de Provencals, Casa Antúnez y Port. Santa Madrona y sus anejos está en poder del sindicato de la construcción y otros edificios religiosos en poder de los sindicatos del mueble o de los pintores.*

*Se pudo evitar que se realizase el incendio del Seminario conciliar en su mayor parte: cuando se tuvo noticia de que los incendiarios habían comenzado su tarea, el servicio de Monumentos de la Generalidad logró detener el incendio que había comenzado a destruir los fondos de la biblioteca, de los que perecieron sobre todo los libros modernos; pero se pudo salvar la parte de la biblioteca que tenía los fondos antiguos, entre ellos incunables, así como el Museo que fue trasladado protegido por los mozos de Escuadra al de la Generalidad.*

*La mayor parte de los colegios no sufrieron gran daño y han pasado a albergar escuelas o asilos, siendo de notar que el Ayuntamiento en muchos colegios ha instalado asilos y muchos asilos los ha convertido en escuelas.*

*En la mayor parte de las iglesias, los altares, imágenes o demás objetos de culto, muebles y ornamentos fueron sacados al exterior y quemados una vez allí. La Comisaría de metales de la Generalidad de Cataluña recogió una importante cantidad de los de metal, especialmente campanas para fundirlas con fines de guerra. Los de más valor arqueológico fueron salvados por la oficina de conservación de monumentos de la Generalidad. Se distinguieron en el salvamento de los objetos de culto el de D. Pedro Corominas y el Dr. Soler y Plá de Barcelona, Rebull y Mallol de Tarragona —que lograron el salvamento también del museo del Seminario de Barcelona—, los Sres. Mulet de Tortosa y Resch de Mataró.*

*De entre las corporaciones que se dedicaron a estas tareas son dignas de mención la Escuela de Bellas Artes de Tarragona, el Centro Excursionista de Manresa y la sección excursionista del Ateneo Igualadino de Igualada.*

*Las nuevas instituciones de cultura que se han incautado de alguno de estos edificios han sido un fracaso, como la Universidad popular del Seminario de Barcelona, el Instituto Libre del chalet de la calle de las Cortes, la granja agrícola del convento de Capuchinos de Sarriá y la nueva escuela de Bellas Artes de las Reparadoras, etc.*

*De los objetos guardados en el Museo del Seminario entre los cuales había muy notables y que fueron cargados en un cajón al iniciarse el incendio del edificio para conducirlos a la Generalidad, se apoderaron las turbas y en la plaza Nueva los descargaron y quemaron, perdiéndose todos ellos.*

*La mayor parte de los edificios religiosos de la barriada de Sarriá fueron incautados por un llamado Comité de Defensa de la misma, cuyos componentes van paulatinamente ausentándose de Barcelona.*

*Algunos de los letreros puestos en los edificios incautados y que dicen destinarse el local a hospital, no responden a la realidad. Quedan intactos, sin embargo, una gran proporción de edificios.*

*El Presidente de la Audiencia Territorial de Barcelona*

*José Andreu i Abelló*

*Diciembre 1937*

L'objectiu del M. H. Sr. Josep Tarradellas i Joan amb aquesta donació al monestir de Poblet era que els historiadors de Catalunya i de tots els pobles de la Corona d'Aragó, d'Espanya i d'arreu poguessin consultar, comprovar o rectificar tot allò que aquesta arxiu comporta.

#### **Dades de l'estudi**

*Rebuda, abril del 2005; acceptació, abril del 2005; supervisió, Josep M. T. Grau Pujol.*